

ENGELLİLİK ve AYRIMCILIK

EĞİTİMCİLER İÇİN EL KİTAPÇIĞI

ENGELLİLİK ve AYRIMCILIK EĞİTİMCİLER İÇİN EL KİTAPÇIĞI

Yayına hazırlayanlar

Kenan Çayır - Melisa Soran - Melike Ergün

Bu kitapçık "*Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler*" (İstanbul: Karekök) başlıklı kitapta yer alan, Sibel Yardımcı, İdil Işıl Gül, Hakan Özgül, Volkan Yılmaz ve Z. Hande Sart'ın metinlerinden oluşturulmuştur.

Eylül 2015, İstanbul

Karekök Yayınları

Bu doküman Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı kapsamında hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriğinden sadece İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEÇBİR) sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Sabancı Vakfı'nın görüş veya tutumunu yansıtmaz.

İÇİNDEKİLER

- Başlarken... **2**
- Sakatlığa Sosyal Bilimlerden Bakmak **7**
- Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi
ve Türkiye Hukukuna Etkisi **10**
- Erişilebilirlik Bir İnsan Hakkıdır! **13**
- Kamu Politikaları, Eğitim ve Erişilebilirlik **16**
- Kaynaştırma Yoluyla Eğitim **18**

Başlarken ...

İnsanlar, ayrımcılığa uğrayan diğer gruplarla karşılaştırıldığında engellilerin sorunlarını bildiklerini ve bunlara duyarlı olduklarını düşünebiliyor. Ancak bu 'duyarlılık' irdelendiğinde; toplum nezdinde yardım kutularına para atmanın, SMS mesajları göndererek yardım yapmanın, dergi satıcılarından dergi almanın ya da mavi kapak toplama faaliyetlerine destek vermenin olumlandığı ve engellilerin sorunlarının çözümünün çoğu kişi tarafından bu dereceye indirildiği görülüyor. Oysa bu etkinlikler, engellilerin 'yardıma muhtaç' ya da 'aciz' olduğu kalıpyargılarını güçlendirme, dolayısıyla toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme potansiyeli taşıyor.

Eğitimde de durum çok farklı değil. Ders kitaplarında engelliler kendi başlarına sokağa çıkamayan, karşıdan karşıya geçemeyen, çalışamayan insanlar olarak resmediliyor.

İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı
(1. Kitap), Ankara: Ada Matbaacılık, 2013. s.44.

Toplumda ve dolayısıyla eğitimde hâkim olan bu anlayışa bir alternatif sunmak amacıyla, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEÇBİR) ve Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği (TOHAD) olarak Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı kapsamında desteklenen **“Eğitim Ortamında Engelli Ayrımcılığı ile Mücadele Etmek”** projesini geliştirdik.

Bir yıl boyunca akademisyenler, aktivistler ve öğretmenlerle birlikte çalıştığımız bu projede, 20-21 Eylül 2014 Cumartesi ve Pazar günlerinde başlayan ve birinci dönemin sonuna kadar süren sohbet toplantıları gerçekleştirdik. Bu toplantılarda edindiğimiz perspektifin açtığı güçlenme alanlarını fark etmek ve anlamlandırmak amacıyla, toplantıların ilk ve son günleri yazma çalışmaları yaptık. Birinci dönemin ardından ikinci dönem yoğun ve hummalı bir çalışmayla geçti; toplantılardaki paylaşım ve tartışmalara da dayanarak bir taraftan makaleler yazıldı, bir taraftan da dersler geliştirildi. Yazılan makaleler tekrar öğretmenlerle paylaşıldı ve öğretmenlerin görüşleri alındı; dersleri ise ilgili sınıf seviyelerinden öğrencilerden oluşturduğumuz pilot sınıflarda uyguladık ve değerlendirdik.

Bu sürecin sonunda ürettiğimiz metinleri ve dersleri **“Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler”** (İstanbul: Karekök) başlıklı kitapta derledik.

Bu kitapta yer alan metinlere ve derslere SEÇBİR’in web sitesinden (www.secbir.org) ulaşabilirsiniz.

“Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler”

Metinler:

1. Sakatlığın Tarihsel İnşası (Sibel Yardımcı)
2. Sakatlık ve Siyaset (Sibel Yardımcı)
3. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (İdil Işıl Gül)
4. Engelliliğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Hukukun Rolü (İdil Işıl Gül)
5. Tanım, Kapsam ve Geliştirilen Politikalar Düzleminde Türkiye’de Erişilebilirlik (Hakan Özgül)
6. Engellilerin Eğitime Erişiminde Kamusal Sosyal Destek Programlarının Önemi (Volkan Yılmaz)
7. Engelli Çocukların Eğitim Hakkı: İnsan Hakları Çerçevesinde Kaynaştırma / Bütünleşme Yoluyla Eğitim (Z. Hande Sart)
8. Engelli Ayrımcılığıyla Mücadele: Sahadan Anlatılar ve Gözlemler (Müge Ayan Ceyhan)

Dersler:

Ders 1: İletişim Araçları, Engellilik ve Erişilebilirlik

Ders 2: Aylin’in Eğitim Hikâyesi

Ders 3: Herkes için Eğitim

Ders 4: Yardım Kampanyalarına Eleştirel Bakmak

Ders 5: Engelli Hakları

Ders 6: Erişilebilirlik Bir İnsan Hakkıdır!

Ders 7: Herkes için Tasarım

Ders 8: Sağlamcı Anlayış ve Mükemmel Bedenler

Ders 9: Bir Adalet Arayışı: Eğitimde Ayrımcılık Davası

Bu kitapçığı, metinlerde yer alan önemli kavramları ve bilgileri özetlemek ve böylece kitabın okunmasını kolaylaştırmak amacıyla geliştirdik. Kitapta yer alan metinlerden bölümler olarak oluşturduğumuz bu içeriğin, özellikle dersleri uygulamaya niyetlenen eğitimciler için yararlı bir kaynak olmasını umuyoruz.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEÇBİR)

Kasım 2010'da çalışmalarına başlayan SEÇBİR, ilk ve orta öğretim öğretmenleri ile akademi arasında köprü görevi görmeyi, iki alan arasındaki bilgi paylaşımını artırmayı hedefliyor. Merkez; kimlik, çokdilli eğitim, eğitimde ayrımcılık, demokratikleşme, yurttaşlık, yoksulluk, sakatlık, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi kavramların ilk ve orta öğretim düzeyinde nasıl ele alınabileceğine ilişkin materyaller geliştirilmesini ve bu konularda eğitim seminerleri düzenlenmesini yanı sıra okullarda saha araştırmaları yürütüyor. Merkez, eğitim alanında yapılan çalışmaların geniş bir eğitimci kitlesi ile paylaşılmasını sağlayacak bir zemin işlevi görmeyi de hedefliyor.

www.secbir.org
rc.ses@bilgi.edu.tr

0 (212) 311 74 97

Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği (TOHAD)

Kasım 2008'de kurulan TOHAD, sosyal, ekonomik ve psikolojik mağduriyet ve kısıtlılık yaşayan, ayrımcılığa, istismara uğrayan engelliler, kronik ya da süreğen hastalar, yaşlılar, kadınlar, çocuklar gibi risk altındaki sosyal grupların haklarından ayrıma uğramadan, eşit yaşam ilkesiyle faydalanmaları ve bu alanda anayasa ve uluslararası sözleşmelerin uygulanması için faaliyet göstermeyi amaçlıyor. Bu bağlamda dernek, risk altındaki sosyal grupların medeni haklar, sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım, erişim vb. alanlardaki hak ihlallerinden ve/veya uğradıkları ayrımcılıklardan yola çıkarak, bir taraftan bu sorunların çözümü için her türlü iletişim kanalını kullanarak kamuoyu yaratmayı, diğer taraftan da kamu kurum ve kuruluşları nezdinde girişimlerde bulunmayı hedefliyor.

www.tohad.org
bilgi@tohad.org

0 (212) 426 26 28

Sakathğa Sosyal Bilimlerden Bakmak

Kavram Üzerine: Özürlü mü, Engelli mi, Sakat mı?

Toplumsal algıdaki sakatlık imgesi, uzun bir dönem tıp bilimin-den ilham alan bir tanımın gölgesinde kalmıştır. Sağlam / normal / eksiksiz bir beden kabulünden yola çıkan bu yaklaşım, sakatlığın nasıl adlandırıldığını da etkilemiştir. Bu noktada karşımıza çıkan terim ‘özürlü’dür. Bu terim devlet bürokrasisi dışında neredeyse terk edilmiştir. Çünkü bir defoya işaret etmektedir.

‘Engelli’ ve ‘sakat’ terimlerine dair tartışma ise sürmektedir. Bugün alandaki birçok Sivil Toplum Kuruluşu (STK) ve bu kuruluşların çalışanları ‘engelli’ kavramını kullanmayı tercih etmekte ve bu vesileyle sakat kişinin ‘engellenmişliğinin’ altını çizdiğini belirtmektedir.

Sakat hareketinin günümüzdeki önemli isimlerinden Bülent Küçük-
kaslan’a göre, ‘engelli’ adlandırması, engelin çevrede değil, kişide olduğunu ima ediyor; bu anlamda sorumluluğu toplumun sırtından alıyor. Oysa ‘sakat’ sözcüğü (sorunlu yanlar içerse de) daha çok bir hâl tespiti yapıyor: “Hasılı, yeri geldiğinde ‘Sakat Bülent’ diye anılmam gayet güzel,” diyor Küçükcaslan; “Evet, sakatım, bu kadar basit.”

Modeller

Tıbbi Model

Modern bilimin doğuşuyla, sakatlık öncelikle tıbbi bir mesele olarak kurgulanmıştır. Buradaki temel varsayım, biyolojik olarak (ve tıbben) ‘normal’ bir bedensel varoluştan söz edebileceğimizdir. Bu varoluş ancak tamlığı varsayılan, eksiksiz addedilen bir bedene eşlik edebilecektir. Böylece, bedensel farklılıklar skalasının önemli bir kısmı normal varoluştan dışlanmış olur. Bu tür (eksiğe işaret eden) farklar birer sapma, birer anomali olarak tarif edilir ve tedavileri hedeflenir.

Sakatlığın bireysel ve bedende bir sorun olarak tarif edilmesi, böylece sakatlık deneyimine damgasını vuran olumsuz koşulların toplumsal boyutunun tümüyle göz ardı edilmesidir. Sakatlığın kişisel bir trajedi olarak tanımlanması, sakatı (ve ailesini) içinde buldukları koşulların aşılamaz güçlüğüne ve bu durumun tümüyle kendi sorumlulukları olduğuna inandırmıştır.

Sosyal Model

Sosyal model, tıbbi modele karşıt olarak **ABD ve İngiltere'deki sakat hareketi** aktivistleri tarafından geliştirilmiştir. Mevcut toplumun 'sakatlayıcı' olduğu fikrine dayanan bu ikinci modele göre sakatlık deneyimini kuran, bedensel farkları dikkate almayan toplumsal örgütlenmedir. Her alanda ve anlamda erişilebilirliğin sağlanmasıyla birlikte, sakatlıkla ilişkilendirilen olumsuzluklar ortadan kalkabilecektir. Bu anlamda sakatlık tıbbi değil, siyasi bir meseledir.

ABD ve İngiltere'deki Sakat Hareketi

1960'ların politik iklimi, ABD'de Vietnam Savaşı gazilerine ve Ed Roberts, Judith Heumann gibi bugün hareketin liderleri arasında anılan sakat üniversite öğrencilerine ilham vermiştir. Bu kişiler ve gruplar taleplerini dile getirebilmek amacıyla gazetelere yazılar yazmışlar; yolları ve geçitleri kapatmak, kendilerini otobüslere zincirlemek gibi ses getirecek eylemler örgütlemişlerdir. Benzer eylemlilikler, İngiltere'de de sakatlık ve ayrımcılık eksenli araştırmalar yapılmasına, raporlar hazırlanmasına, yasal düzenlemeler getirilmesine ve erişimle ilgili çalışma gruplarının ve komitelerin kurulmasına yol açmıştır.

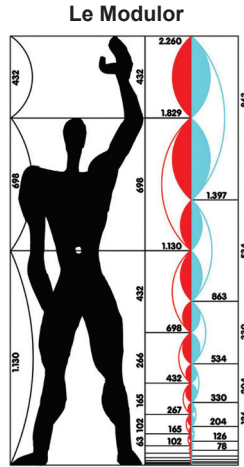

<http://www-tc.pbs.org/independentlens/lives-worth-living/images/film.jpg>

Normallığı Sorgulamak

Nasıl ırk çalışmaları uzun zaman beyaz ırktan olmayan kişileri hedef aldıysa, sakatlığa yönelik çalışmalar da aynı zaman zarfında (belki daha uzun süre) sakat olanı mercek altına almıştır. Çünkü bu çalışmalar normallığı varsaymış, sakatlığı da bu noktadan bir sapma olarak tahayyül etmiştir. Aslında bakılması gereken bizzat normallığın nasıl inşa edildiğidir.

Normallığın inşası, İstatistik gibi, nüfusun niceliksel bir tasvirini yapmayı amaçlayan, bu anlamda büyük ölçekte dağılım ve ortalama hesaplarıyla çalışan bir bilimin ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur. Bu hesaplar toplum ölçeğinde hiçbir gerçek bireye tümüyle tekabül etmeyen, soyut bir ortalama bireyin (bkz. **Le Modulor**) tasviriyle sonuçlanmıştır. Böylece güzellik istisnai olandan ortalama olana kaymış ve toplumdaki herkes bu normu (yetili / muktedir bedenli birey) temsil etmeye çağırılmıştır. Normdan / standarttan sapma (sakatlık gibi) çirkinlik olarak kodlanmıştır. Böylece nüfusun bu anlamda uygunsuz kesimleri (sakatlar gibi) çeşitli müdahalelerin hedefi hâline gelmiştir.

<http://www.muir.ca/letour/harmony/images/modulorCorbusier1000.jpg>

Bu bölümde yer alan bilgiler, Sibel Yardımcı'nın "**Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler**" (İstanbul: Karekök) adlı kitapta yer alan "**Sakatlığın Tarihsel İnşası**" başlıklı makalesinden alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Hukukuna Etkisi

21. yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi olan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, engelli bireyleri temsil eden sivil toplum örgütlerinin eseridir. Yıllar içerisinde uluslararası bir ağ kurarak bilgi, deneyim ve güçlerini artıran örgütler, 2000'lere gelindiğinde Birleşmiş Milletler üzerinde karşı konulamaz bir baskı yaratmışlar ve Birleşmiş Milletler üyesi devletleri, engelli bireylerin hak ve özgürlüklerini korumaya ve güçlendirmeye yönelik bir sözleşmeyi müzakere etmeye ikna etmişlerdir. Engelli sivil toplum örgütlerinin rolü burada da bitmemiş, bizzat sözleşmenin diplomatik müzakerelerine de aktif olarak katılmışlardır.

Sözleşmenin Yapısı ve Kapsamı

Sözleşme, bir başlangıç kısmı ile 50 maddeden oluşmaktadır. 1 ilâ 9. maddeler Sözleşme'de güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin tümü bakımından uygulanması gereken tanım ve ilkeleri ortaya koymuş; 10 ilâ 30. maddeler güvence altına alınan hak ve özgürlükleri ayrıntılı olarak düzenlemiştir; 31 ilâ 50. maddelerde ise Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin "istatistik ve veri toplama" gibi teknik hususlar ile Sözleşme'nin uygulanmasının izlenmesine ilişkin mekanizma ve yürürlükle ilgili hususlar düzenlenmiştir.

Sözleşmesi'nin "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinde, engelliliğe dayalı ayrımcılık tanımlanmakta ve 5. maddesinde ayrımcılık yasasına ilişkin Taraf Devlet yükümlülüklerinin kapsamı düzenlenmektedir.

Madde 2 - Tanımlar ...

"Engelliliğe dayalı ayrımcılık" siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dâhil her türlü ayrımcılığı kapsar.

“Makul düzenleme”, engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.”

Türkiye ve Sözleşme

Türkiye Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’ni 30 Mart 2007’de imzalamıştır; Sözleşme, Bakanlar Kurulu’nun onayı ile 27 Mayıs 2009 itibariyle yürürlüğe girmiştir.

Anayasa’nın 90. maddesinin 5. paragrafına göre: “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. ... (Ek cümle: 7.5.2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.”

Şu hâlde, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi “kanun hükmünde”dir. Sözleşme’nin kanun hükmünde olması, ulusal düzenleme olmasa dahi doğrudan Sözleşme’ye dayanılarak hak iddia edilebilmesi anlamına gelir. Hatta düzenlemenin son cümlesine göre, **ulusal düzenlemeler Engelli Hakları Sözleşmesi’ne uygun değilse o hâlde ulusal düzenlemenin değil, Sözleşme’nin uygulanması gerekir.**

Türkiye’deki Hukuksal Düzenlemeler

İlk kapsamlı düzenleme, 2005 yılında kabul edilen “**Özürllüler Hakkında Kanun**”dur. Bu kanun birçok yönden eleştirilebilir (‘özürllü’ kavramını kullanması ve kişiyi hak sahibi görmemesi gibi) de, ayrımcılık yasağını oldukça zayıf da olsa anması ve Kanun’un ifadesiyle ‘özürllü’ kişilere yönelik kararlarda ve hizmetlerde bizzat engelli bireylerin ve onların ailelerinin katılımının sağlanacağını belirtmesi bakımından önemlidir.

Özörlöler Hakkında Kanun

Kanun, 2013 yılında Engelliler Hakkında Kanun'a dönmüş, Kanun'un eski hâlindeki kusurlu ve aciz vurgusu taşıyan "özörlü" tanımının yerini, ayrımcı tutumlar ve olumsuz dış çevre nedeniyle kısıtlanmış olan "engelli" tanımı almıştır.

Kanun'un genelinin, sözü ve ruhu itibariyle Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ne paralel olduğu da belirtilmelidir.

Kanun'un en heyecan ve beklenti yaratan iki maddesi erişilebilirliğin sağlanmasına ilişkin maddelerdir. Bu maddelere göre, 1999 yılından itibaren, inşa edilecek tüm yapı ile kamuya açık alanların (bunlara okullar, hastaneler, spor tesisleri, iş hanları, alışveriş merkezleri, karakollar, parklar ve benzeri her yer dâhildir) erişilebilir olmasının sağlanması kanuni bir yükümlülüktür. Kanun'un getirdiği bir diğer zorunluluk ise, mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçlarının, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içerisinde engelliler için erişilebilir duruma getirilmesine ilişkindir.

Bu bölümde yer alan bilgiler, İdil Işıl Gül'ün "**Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler**" (İstanbul: Karekök) adlı kitapta yer alan "**Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi**" ve "**Engelliliğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Hukukun Rolü**" başlıklı makalelerinden alınmıştır.

Erişilebilirlik Bir İnsan Hakkıdır!

En yalın hâliyle erişilebilirlik; herkesin tüm hak ve hizmetlerden eşit koşullarda, bağımsız bir şekilde faydalanabilmesinin, yaşamın tüm alanlarına tam ve etkin katılabilmemesinin stratejik ve vazgeçilmez enstrümanıdır.

Tanımı biraz daha açmak gerekirse **erişilebilirlik**: “Engelli bireylerin bağımsız yaşayabilmeleri için, yaşamın tüm alanlarına **tam ve etkin katılımını** sağlamak ve engelli bireylerin, engelli olmayan bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, –bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dâhil olacak şekilde– bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere **evrensel tasarım ilkesiyle** erişiminin sağlanmasıdır.” Bir başka deyişle tüm kamusal alan; eğitim kurumları, sağlık tesisleri, kültür merkezleri, yollar, kaldırımlar, kavşaklar, alt ve üst geçitler, parklar, lokantalar, sosyal tesisler, spor merkezleri, ibadethaneler, toplu taşıma araçları (kara, deniz, hava ve raylı sistemler), bilgi (örneğin sesli ya da kabartma kitaplar), bilgi sistemleri (örneğin, web sayfaları ya da elektronik bankacılık hizmetleri), iletişim sistemleri ve teknolojileri (örneğin, televizyon programlarının sesli betimlenmesi ya da işaret dili ile tercümesi) ile acil hizmetler (110, 155 vb.) erişilebilirliğin konusu içinde değerlendirilmektedir.

Herkes için Tasarım

Erişilebilir mekân ya da sistemler imal etmek, sadece işlev kaybı ve yetiyitimine sahip olan kişilere yönelik yapılan düzenlemeler değildir. Örneğin; çocuklar, yaşlılar, bebek arabalı ebeveynler, geçici sakatlık yaşayan kişiler, hamileler, dikkat eksikliği yaşayan kişiler, elinde çanta ya da benzeri yük bulunanlar ve hatta gün içinde kendini yorgun hisseden insanlar yani aslında herkes içindir.

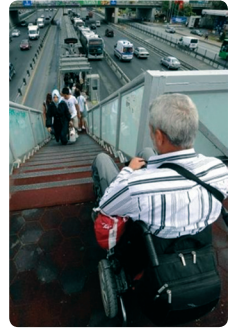
Fiziki düzenlemelerin ya da hizmetlerin özel bir tasarıma veya uyarlanmaya gerek duyulmaksızın, ayrıştırıcı değil bütünleştirici şekilde, mümkün olan herkes tarafından kullanılabilmesi şeklinde tasarlanması esastır ve kavramsal tahlilde söz konusu tasarıma

‘evrensel tasarım’ diğerk bir adıyla ‘kapsayıcı tasarım’ ya da ‘herkes için tasarım’ denmektedir. Herkes için tasarım, ülkede yaşayan tüm fertleri kapsayıcı nitelikte ve nicelikte olmalıdır. Zira ilkesel anlamda değerklendirildiğinde bu bir ‘insan hakkı’ meselesidir.

Türkiye’nin Erişilebilirlik Verilerine Örnekler

Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği’nin (TOHAD) 2014 senesinde yaptığı araştırma verilerine göre:

- 61 ilde faaliyette olan 12.417 otobüs-ten %67’sinde ortopedik engelli kişiler için gerekli olan rampa ya da asansör sistemi bulunmamakta; bu otobüslerin %93’ünde görme engellilere yönelik sesli anons sistemi ve %94’ünde araç içi bilgilendirme sistemi yok.
- Arter, cadde ve sokaklarda yapılan rampa düzenlemeleri %16 seviyelerinde; hissedilebilir zemin uygulamaları ise sadece %3 civarında.
- Kamuya ait 1.480 binanın 175’inde görme engelli bireyler için hissedilebilir zemin uygulaması olup 1.316 binanın 724’ünde asansör bulunmamakta, 1.480 binada ise işaret dili bilen sadece bir personel bulunmakta.

Bu bölümde yer alan bilgiler, Hakan Özgül’ün “**Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler**” (İstanbul: Karekök) adlı kitapta yer alan “**Tanım, Kapsam ve Geliştirilen Politikalar Düzleminde Türkiye’de Erişilebilirlik**” başlıklı makalesinden alınmıştır.

<http://engelliler.gen.tr/resim/engelli3.jpg>

<http://slideplayer.biz.tr/slide/1944292/>

Kamu Politikaları, Eğitim ve Erişilebilirlik

Engelli çocuk ve gençlerin özellikle ortaöğretim ve üstü düzeydeki eğitim hizmetlerine erişimlerinin önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Başka bir deyişle, engelli çocukların önemli bir bölümü ortaöğretim düzeyinde eğitimden ayrılmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak, yükseköğretimde engelli öğrencilerin toplam öğrencilere oranı hayli düşük olmaktadır.

Kayıtlı Olan Engellilerin ve Tüm Nüfusun Eğitim Durumu (%)

	Toplam		Erkek		Kadın	
	Engelli	Tüm Nüfus	Engelli	Tüm Nüfus	Engelli	Tüm Nüfus
Okuryazar değil	41,6	5,78	32,1	2,11	54,9	9,47
Okuryazar olup bir okul bitirmeyen	18,2	20,33	19,2	21,24	16,8	19,43
İlkokul	22,3	23,75	26,3	21,03	16,5	26,48
İlköğretim / ortaokul ve dengi	10,3	21,08	12,5	18,34	7,1	17,94
Lise ve daha üstü	7,7	24,82	9,8	28,76	4,7	20,86

Kaynak: TÜİK ADNKS Veri Tabanı'ndan alınan verilerden aktaran yayına ulaşmak için bkz. <http://gazetesu.sabanciuniv.edu/sites/gazetesu.sabanciuniv.edu/files/engellilikraporu.02.04.13.pdf>

Eğitim politikalarında engelli çocuklar bir hedef grup olarak tanımlanmakla beraber, politikaların, eğitim alanını hayatın diğer alanlarından izole bir biçimde ele aldığı ve bütüncül bir yaklaşımla kurgulanmadığı göze çarpmaktadır.

Engelli çocuk ve gençlerin eğitime erişiminin kolaylaştırılması ve tüm fırsatlardan diğer çocuk ve gençlerle eşit şartlarda yararlanmasının sağlanması yalnızca eğitim politikalarında gerçekleştirilecek değişikliklerle ne kadar mümkündür?

Engelli çocuk ve gençlerin eğitime eşit katılımlarının sağlanması ve eğitimsel kazanımlarının artması, yalnızca engellilik temelinde ayrımcılığın sınıf ortamında ortadan kaldırılmasına yönelik eğitim metotlarının uygulanması ve akran zorbalığıyla mücadele ile gerçekleştirilmesi zor bir hedeftir. Bu hedefin gerçekleşmesi, yukarıda sayılan yöntemlere ek olarak, engelli çocuk ve gençlere yönelik politikalarda bu çocuk ve gençlerin içinde yaşadıkları toplumsal koşulları hesaba katan **bütüncül bir sosyal politika yaklaşımının** hayata geçirilmesi ile mümkün kılınabilir.

Bu bölümde yer alan bilgiler, Volkan Yılmaz'ın "**Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler**" (İstanbul: Karekök) adlı kitapta yer alan "*Engellilerin Eğitime Erişiminde Kamusal Sosyal Destek Programlarının Önemi*" başlıklı makalesinden alınmıştır.

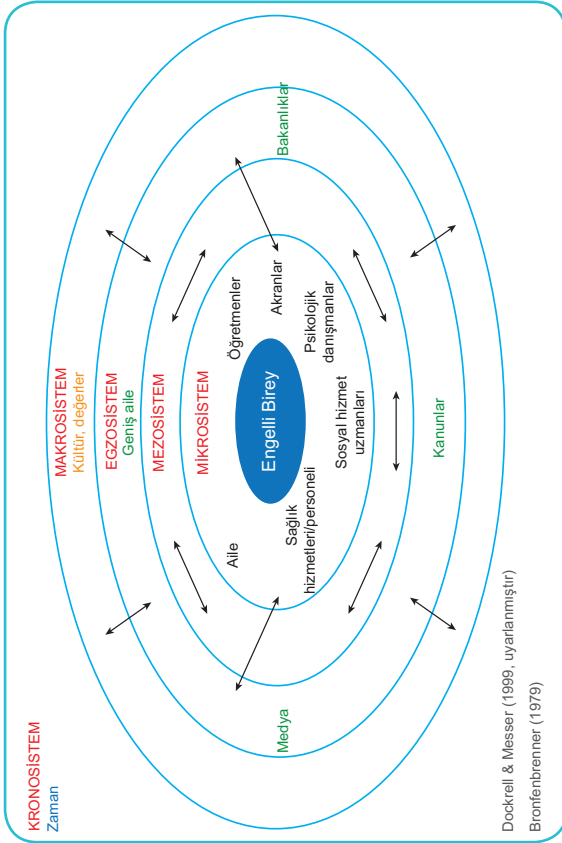
Kaynaştırma Yoluyla Eğitim

Kaynaştırma yoluyla eğitim sadece eğitsel bir sistem olarak algılandığı için uygulamada problemler görmek kaçınılmazdır. Oysa kaynaştırma yoluyla eğitim, eğitim sistemini içerdiği gibi aynı zamanda öğrenme sürecinde olan tüm bireylerin ihtiyaçlarını merkez alan bir yaklaşım ve tutumdur. Desteğin, savunuculuğun, hizmet-içi ve öncesi eğitimlerin de önemli olduğu kaynaştırma yoluyla eğitimde, ayrımcılık yapılmadan mâkul uyarılma ve okula eşit düzeyde erişim hakkı tanınmalıdır. Yapılan araştırmalar, kaynaştırma yoluyla eğitimin engelli öğrencinin öğrenme ve sosyal gelişimini hızlandırdığını, hatta beyin gelişimine ciddi katkıda bulunduğunu göstermiştir.

Biyo-psiko-sosyal modelin önerdiği şekilde çocuğu merkeze aldığımızda farklılığı ne olursa olsun, öğretilen şekilde öğrenmesi mümkün değilse başka yolların denenmesi, hatta çocuğun öğrenebileceği yöntemlerin aranması eğitimciler olarak bizlere düşen görevlerden biridir. Yeni öğretme yolları aramak, var olan becerilerimizi tekrar gözden geçirmemize ve hizmet-içi eğitim ihtiyaçlarımızın da belirlenmesine katkı sağlayacaktır. Tüm bu görevleri düşünmeye başladığımızda temel eğitimin parçası olan kaynaştırma yoluyla eğitimde de iyi örnekler oluşmaya başlayacaktır!

İlk nereden başlayacağız? Aşağıda yer alan soruları kendimize sorarak olası ihtiyaçlarımızı belirleyebiliriz:

- Eğitim materyallerini uyarlayabiliyor muyum?
- Kullandığım materyal, eğitim ve öğretim programlarına ne kadar uygundur ve bunu teknoloji kullanımı ile destekliyor muyum?
- Öğrencim materyaline erişebiliyor mu? Ya da o materyalin erişilebilir bir kopyası mevcut mu?
- Öğrencim okul, sınıf, oyun alanları hatta tuvaletlere erişebiliyor mu?
- Öğrencinin sisteminde yer alan paydaşlarla işbirliğine açık mıyım?
- Okulumdaki psikolojik danışmanlar ve öğretmenler özel gereksinim durumu olan çocuklar için etkileşim hâlinde mi?

Bu bölümde yer alan bilgiler, Z. Hande Sart'ın "**Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler**" adlı kitapta yer alan "**Engelli Çocukların Eğitim Hakkı: İnsan Hakları Çerçevesinde Kaynaştırma / Bütünleşme Yoluyla Eğitim**" başlıklı makalesinden alınmıştır.

Bu kitapçıkta sizlerle “Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler” (İstanbul: Karekök) adlı kitapta yer alan metinlerden önemli bulduğumuz bölümleri paylaştık.

Kitaptaki dersleri uygulamaya hazırlanırken ya da engellilik meselesini ele almak istediğinizde bu bilgilerin sizler için yararlı olmasını diliyoruz.

**İstanbul
Bilgi Üniversitesi**

LAUREATE INTERNATIONAL UNIVERSITIES

seçbir

Sosyoloji ve Eğitim
Çalışmaları Merkezi

SABANCI VAKFI

**HİBE PROGRAMLARI
KAPSAMINDA DESTEKLENMEKTEDİR**